

ΓΙΩΡΓΟΣ Ν. ΠΟΛΙΤΗΣ

**ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ**

16 ΜΑΘΗΜΑΤΑ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΝΔΗΜΙΑ

ΣΕΙΡΑ: ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Το παράδειγμα της Ελλάδας. 16 μαθήματα απο την πανδημία**
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Γιώργος Ν. Πολίτης
ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Γιώργος Κασαπίδης
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ – ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Δημήτρης Χαροκόπος
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Βάσω Βύρρα

© Γιώργος Ν. Πολίτης, 2020

© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2020

Πρώτη έκδοση: Ιούλιος 2020

Έντυπη έκδοση ISBN 978-618-01-3630-2

Ηλεκτρονική έκδοση ISBN 978-618-01-3631-9

Τυπώθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, διανομή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση, παρουσίαση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.

Από το 1979

Έδρα:

Τατοίου 121, 144 52 Μεταμόρφωση

Βιβλιοπωλείο:

Εμμ. Μπενάκη 13-15, 106 78 Αθήνα

Τηλ.: 2102804800 • fax: 2102819550

PSYCHOGIOS PUBLICATIONS S.A.

Publishers since 1979

Head Office:

121, Tatoiou Str., 144 52 Metamorfossi, Greece

Bookstore:

13-15, Emm. Benaki Str., 106 78 Athens, Greece

Tel.: 2102804800 • fax: 2102819550

e-mail: info@psychogios.gr

www.psychogios.gr • <http://blog.psychogios.gr>

ΓΙΩΡΓΟΣ Ν. ΠΟΛΙΤΗΣ

**ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ**

**16 ΜΑΘΗΜΑΤΑ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΝΔΗΜΙΑ**

Στην Ντένα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Θα καταστραφούμε! Γκρεμίζεται ο κόσμος! Καθώς βαρραίνει πάνω μας το λοιμώδες 2020, πληθαίνουν τέτοιες κραυγές. Ενώ τα πρώτα κύματα της πανδημίας φαίνεται να υποχωρούν, το βλέμμα στρέφεται στην κατεσταλημένη οικονομία. Θα μπορέσει να αναρρώσει;

Δέκα χρόνια οικονομικής κρίσης. Σαν τα καναρίνια των ορυχείων. Να περιμένουν όλοι τότε θα σκάσουμε. Κι ύστερα αυτό... Μπορούσε να λείπει. Είναι πολύ. Είναι βαρύ. Είναι άδικο για τις γενιές που πέρασαν από την ψύχρα των «κάπιταλ κοντρόλ» στην παγωμάρα του «λοκντάουν».

Αιηλά πάντα έτσι ήταν. Έτσι ήταν και είναι ο κόσμος: άστατος κι απρόβλεπτος. Και έτσι είναι η ζωή. Ιδίως σε αυτή την πατρίδα. Πάντα έτσι ήταν. Θα αντέξουμε. Και δεν θα καταστραφούμε. Και δεν θα γκρεμιστεί ο κόσμος. Αιηλά κι αν ακόμη γκρεμιστεί, θα τον ξαναφτιάξουμε.

Οι Έλληνες δεν γεννηθήκαμε με ένα χρυσό κουτάλι στο στόμα. Τίποτα δεν μας χαρίστηκε. Το σκληρό παρελθόν των φωτογραφιών της μαυρόασπρης Ελλάδας ξεθώριασε, αιηλά δεν έσβησε. Ανασαίνει δίπλα μας. Πολλές φορές βρε-

θήκαμε με την πλάτη στο χώμα. Και κάθε φορά ξανασηκωνόμασταν. Θα τα καταφέρουμε και τώρα. Μία απόφαση χωρίζει την απελπισία από την αναγέννηση.

Γ.Ν.Π.

Αθήνα, Ιούνιος 2020

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΟΙ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ

1

ΚΡΑΤΟΣ-ΔΕΣΜΟΦΥΛΑΚΑΣ

Βαρυποινίτες αποφυλακίζονται με μόνη υποχρέωση την ανά δεκαπενθήμερο εμφάνιση στο οικείο αστυνομικό τμήμα. Και δισεκατομμύρια άνθρωποι, που δεν κατηγορούνται για τίποτα, ζητούν άδεια από το κράτος για να τους επιτρέψει να βγουν από το σπίτι τους. Ο εφιάλτης του Όργουελ είναι ανέκδοτο νηπιαγωγείου μπροστά σε αυτή την εξέλιξη. Είναι τρομακτικό ακόμη και να πληκτρολογείς τη φράση και να βλέπεις τα γράμματα ένα-ένα στην οθόνη: *ζητούν άδεια από το κράτος, για να βγουν από το σπίτι τους...*

Αδιανόητος περιορισμός της ελευθερίας, που τον κατάπιαμε με απροσδόκητη ευκολία. Επειδή τα επιστημονικά δεδομένα, όπως προβλήθηκαν από τα κράτη και τα ΜΜΕ, εξηγούσαν ότι αυτό ήταν απολύτως αναγκαίο. Είναι *βέβαιο* ότι ήταν αναγκαίο; Είναι εξ ίσου βέβαιο με την παρατήρηση ότι κάθε τρίγωνο έχει τρεις γωνίες ή με την παρατήρηση ότι το νερό εξατμίζεται στους 100° Κελσίου; Όχι. Δεν είναι τόσο βέβαιο. Αλλά εμφανίστηκε ως τόσο πιθανό, που θεωρήθηκε βέβαιο.

Μπορούσαν οι πολίτες τη δεδομένη στιγμή και με την

καταιγιστική πίεση του χρόνου να μελετήσουν και να αξιολογήσουν τα επιστημονικά δεδομένα πολλών διαφορετικών κλάδων και να αποφανθούν σχετικά με την αναγκαιότητα των μέτρων; Όχι. Οι πολίτες εμπιστεύθηκαν την πειθώ της πολιτείας. Ήταν στ' αλήθεια εξαιρετικά ειδικές συνθήκες.

Εάν μας έλεγαν να μείνουμε σπίτι επειδή πού και πού πέφτουν μετεωρίτες, θα το κάναμε; Ή θα παίρναμε το ρίσκο; Και οι πυροσβέστες κινδυνεύουν καθημερινά. Και οι αστυνομικοί κινδυνεύουν. Και οι εναερίτες της ΔΕΗ κινδυνεύουν. Και οι αμμοβολιστές στο Πέραμα κινδυνεύουν. Όμως, παίρνουν το ρίσκο τους και πάνε να εργαστούν. Εδώ όμως ο κίνδυνος δεν ήταν προσωπικός, αλλιά πρόβαλλε ως καθολικός: η μεγάλη πιθανότητα να γίνει ο καθένας εστία μετάδοσης θανάτου στους δικούς του ανθρώπους έριξε την κοινωνία στο φιλήτιμο. Με τα δεδομένα του Μαρτίου η αποδοχή των περιοριστικών μέτρων και της ψηφιακής παρακολούθησης προβάλλει ως ορθή απόφαση.

Αυτό όμως δεν αναιρεί το άγχος των μέτρων, ούτε δικαιολογεί την επ' άπειρον ψηφιακή παρακολούθηση. Η συλλογή και η διαχείριση προσωπικών δεδομένων ψηφιακής παρακολούθησης δείχνει τη σκοτεινότερη τροπή που μπορούν να πάρουν τα πράγματα στο κοντινό μέλλον. Η πανδημία με τον έναν ή τον άλλιο τρόπο σήμερα, αύριο ή μεθαύριο θα περάσει στην Ιστορία. Όμως οι δοκιμασμένες μέθοδοι παρακολούθησης και το ασύλληπτο εύρος τους θα είναι δυνητικά εδώ. Οι Έλληνες πολίτες έδειξαν πρωτοφανή εμπιστοσύνη στους θεσμούς της πολιτείας. Επειδή

κατάλαβαν ότι η πολιτεία αντιμετώπιζε με πρωτοφανή σοβαρότητα το κακό που έτρεχε κατά πάνω μας. Σπανίζουν στιγμές τέτοιας εμπιστοσύνης. Παραπέμπουν στις ιδρυτικές στιγμές των πρώτων πολιτειών. Ανακαλούν το αρχικό κοινωνικό συμβόλαιο. Εφ' όσον η σοβαρότητα και η αποτελεσματικότητα εξακολούθησουν να χαρακτηρίζουν τους χειρισμούς της πολιτείας, τότε η σχέση εμπιστοσύνης θα εδραιωθεί.

Αυτό το ενδεχόμενο μπορεί να οδηγήσει σε δύο δρόμους. Ο πρώτος είναι η μεγάλη ληωφόρος της δημιουργίας. Με καλές προθέσεις και αμοιβαία εμπιστοσύνη η χώρα μπορεί να αναγεννηθεί και να αποτελέσει παράδειγμα ευδαιμονίας. Η συγκυρία είναι ιδανική για κάτι τέτοιο. Και θα είναι ασυγχώρητο ιστορικό έγκλημα αν δεν την αξιοποιήσουμε. Αλλά υπάρχει και ο δεύτερος δρόμος. Η κατεύθυνση μιας κακόβουλης και αυταρχικής εξουσίας, που θα θελήσει να εκμεταλλευθεί την εμπιστοσύνη. Η κατοχή μέσων ψηφιακής παρακολούθησης συνοδευόμενη από τη χαλάρωση των αντανakηστικών της κοινωνίας, θα έφερναν ολέθριες συνέπειες στην ελευθερία των πολιτών.

Γι' αυτό και όταν η φιλοσοφία οργανώνει πολιτείες στηριγμένες στην αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ των ανθρώπων, συντάσσει το κοινωνικό συμβόλαιο με τέτοιο τρόπο, ώστε αυτό να προφυλάσσει τους πολίτες όχι από μία αγαθή, αλλά από μία ενδεχόμενη κακόβουλη κυβέρνηση. Από μια κυβέρνηση που επιδιώκει να καταχραστεί την εμπιστοσύνη, να περιορίσει την ελευθερία και τελικώς να τους υπο-

δουλώσει. Επομένως, για να διατηρείται η ισορροπία, όσο αυξάνεται η δυνατότητα ψηφιακής παρακολούθησης των πολιτών από το κράτος, τόσο αντίστοιχα πρέπει να αυξάνεται και ο έλεγχος του κράτους από τους πολίτες.

Η προσωρινή παρακολούθηση κατά την πανδημία μπορεί να γίνει δεκτή. Εν τούτοις, η προϋπόθεση της δικαιολόγησης είναι αφ' ενός να αναγνωρίζεται ότι αποτελεί αναγκαίο κακό και αφ' ετέρου να αναφέρεται αποκλειστικά σε έκτακτες συνθήκες. Στην παραμικρή υποψία ότι ο χαρακτηρισμός «έκτακτο» λειτουργεί ως πρόφαση, τότε η σχέση εμπιστοσύνης καταλήγει. Το κοινωνικό συμβόλαιο αίρεται. Ας μην έρθουν ποτέ ξανά συνθήκες που απαιτούν έκτακτη ψηφιακή παρακολούθηση. Εάν όμως συμβεί αυτό, τότε την κεντρική διαχείρισή της θα πρέπει να αναλαμβάνει ανεξάρτητη διεπιστημονική Αρχή. Δεν είναι φρόνιμο να την ασκεί ο στενός πυρήνας του κράτους.

Εάν υποθεθεί ότι πρέπει να ζήσουμε με την ισχυρή πιθανότητα αντίστοιχων πανδημιών, πρέπει να προετοιμαστούμε, έτσι ώστε να μειωθεί η πιθανότητα να κριθούν πάλη αναγκαία τέτοια μέτρα περιορισμού και παρακολούθησης. Σε παγκόσμιο επίπεδο, θα έπρεπε να αυξηθούν οι πόροι που κατευθύνονται προς την ιατρική έρευνα, να διευρυνθεί η συνεργασία μεταξύ των κρατών, να ενισχυθεί ο ρόλος των ανεξάρτητων αρχών. Σε τοπικό επίπεδο θα μπορούσε να οργανωθεί ένα συγκεκριμένο πλέγμα μέτρων, γνωστοποιημένο στους πολίτες και συμφωνημένο από πριν.

Εάν γυρίζαμε τον χρόνο πίσω στον Ιανουάριο του 2020,

θα ήταν μάλλον καλύτερα να διακόπταμε αμέσως τις πτήσεις από την Κίνα, καθώς επίσης και από κάθε χώρα που δεχόταν πτήσεις από την Κίνα. Εάν οι εισοδοί της χώρας έκλιναν ωρύτερα, ίσως δεν φτάναμε στην ανάγκη εκτάκτων μέτρων ψηφιακής παρακολούθησης και περιορισμού της ελευθερίας τον Μάρτιο. Τότε όμως η Κίνα πάσχιζε να κρύψει το πρόβλημα, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας κοιμόταν, οι ΗΠΑ ήταν σκιά του εαυτού τους και η Ευρώπη πάληε με τη γραφειοκρατία της. Αλλά σήμερα, ύστερα από την εμπειρία τρόμου που ζήσαμε, οφείλουμε να προετοιμαστούμε καλύτερα για μελλοντική επιστροφή τέτοιων διλημμάτων.

Η φιλελεύθερη δημοκρατία είναι θεμελιωδώς αντίθετη στην ιδέα του κράτους-δεσμοφύλακα. Οικοδομείται στον σεβασμό της προσωπικής σφαίρας: του χώρου εντός του οποίου τα άτομα είναι ελεύθερα να πράττουν ό,τι επιθυμούν, χωρίς κανείς να παρεμβαίνει στις πράξεις τους. Όσο μεγαλύτερο είναι το πεδίο της μη παρέμβασης, τόσο μεγαλύτερη η προσωπική σφαίρα, τόσο ποιοτικότερη η δημοκρατία. Αντίστροφα, όσο λιγότερο περιορίζεται η ελευθερία, τόσο το καλύτερο για τη δημοκρατία και τους πολίτες. Ας απαγορεύονται ωρής οι πτήσεις, ώστε να μη χρειάζεται μετά να απαγορευτεί η κυκλοφορία. Χίλιες φορές να μην μπορείς να βγεις από τη χώρα σου, παρά να μην μπορείς να βγεις από την πόρτα του σπιτιού σου.

Τα περίφημα «δεδομένα» είναι το νέο πετρέλαιο. Είναι ο πλούτος και η ισχύς της νέας εποχής. Η εξουσία μετατο-

πίζεται από τον άνθρωπο στον αλγόριθμο με καταγιγιστικούς ρυθμούς. Οι αλγόριθμοι των ψηφιακών μέσων αποκαλύπτουν προσωπικά χαρακτηριστικά, που χρόνια ψυχανάλυσης δεν μπορούν να προσεγγίσουν. Η δύναμη που παράγεται από την κατοχή τους είναι απροσμέτρητη. Ευθύνη των κρατών και μέριμνα των πολιτών οφείλει να είναι η ταχύτατη ρύθμιση των σχέσεων ιδιοκτησίας των δεδομένων που θρέφουν τους αλγόριθμους. Αυτό δεν μπορεί να γίνει από ένα κράτος. Στην Ελλάδα, όπως ταχύρρυθμα μπήκαμε στη νεώτερη φάση της ψηφιακής εποχής, το ίδιο γρήγορα πρέπει να πρωτοστατήσουμε σε αυτό το έργο παγκόσμιας κλίμακας.

Έχουμε τη φιλοσοφική περιουσία, την ψηφιακή γνώση και τον αέρα της αποτελεσματικότητας και της εμπιστοσύνης να μας ωθεί. Μπορούμε και πρέπει να δράσουμε σήμερα γι' αυτό τον σκοπό. Επειδή η διάτρηση της προσωπικής σφαιρας και η επακόλουθη απώλεια ελέγχου της ελευθερίας, της ζωής και της ιδιοκτησίας μας δεν βρίσκεται προ των πυλών: έχει ήδη διαβεί τις πύλες. Κι αυτό που ακούγεται από το βάθος –άγαρμπα και πρωτόγονα ποηλιές φορές– δεν είναι παρά οι κραυγές αγωνίας από τις Χίνες του Καπιτωλίου.

Η παγκόσμια πανδημία προκάλεσε τεκτονικές μετατοπίσεις στο κοινωνικό οικοδόμημα. Η επέλαση του λοιμού γέννησε νέα ηθικά διλήμματα, νέους και απροσδόκητους φόβους. Στην Ελλάδα δειλιάζουμε να αναγνωρίσουμε το προφανές: ότι η οικογένεια, η αγάπη προς τον άλλο και η φιλοπατρία έγιναν άγκυρες που μας κράτησαν κόντρα στο κύμα της αρρώστιας.

Ο ελληνικός τρόπος σκέψης και ζωής ριζώνει στο βάθος της Ιστορίας. Γι' αυτό και ορισμένοι σπεύδουν να τον βαφτίσουν ξεπερασμένο. Λες και ξεπερνιέται η αντίληψη ότι ο άνθρωπος έχει αξία, ενώ τα πράγματα έχουν τιμή.

Η λογική, η ηθική και το μέτρο συγκροτούν διαχρονικά το τρίγωνο των δυνάμεων του ελληνικού παραδείγματος. Αυτές φώτισαν τον δρόμο της πετυχημένης αντιμετώπισης του ιού. Ενώπιον στις μαύρες προβλέψεις. Το παράδειγμα της Ελλάδας αναδύθηκε ως αγαθή δύναμη που υπερβαίνει διαχωρισμούς. Ενώνει. Γεμίζει αυτοπεποίθηση. Το έχουμε ανάγκη. Εμείς και ο κόσμος.

Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ

www.psichogios.gr

ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ: 24734

Ε Σ Ε Ι Σ Κ Ι Ε Μ Ε Ι Σ Π Α Ν Τ Α Σ ' Ε Π Α Φ Η